

Dvajset let pozneje: epilog in memoriam Matija Murko

Marija Stanonik

Slovenska akademija znanosti in umetnosti,
II. razred za filološke in literarne vede, Novi trg 3,
SI 1000 Ljubljana, marija.stanonik@zrc-sazu.si

Pregledni članek našteva strokovna in znanstvena srečanja, na katerih je bil Matija Murko predstavljen parcialno, in prizadevanje, da bi kot široko delujoč slovanski filolog in kot odličen pobudnik številnih slovanskih projektov končno doživel vsestransko predstavitev na enem mestu. Drugi del predstavlja krokanje kot resno pripravljen šaljiv dogodek na koncu Murkovega dunajskega visokošolskega študija z doktoratom. Drug tak primer je znan iz Kranja.

Ključne besede: Matija Murko, krokarija, znamenite obletnice, simpoziji, I. kongres slovanskih filologov, srbohrvaška ljudska epika, *Wörter und Sachen*.

Der Beitrag liefert eine Übersicht über die Fach- und wissenschaftlichen Versammlungen, an denen Matija Murkos Werk partiell besprochen wurde. Dazu werden Bemühungen um die Anerkennung dieses allseitig tätigen slawischen Philologen und Anregers zahlreicher slawischer Forschungsprojekte dargestellt, alles mit dem Ziel, sein Werk ganzheitlich an einer Stelle zu würdigen. Im zweiten Teil des Beitrags wird die Zecherei anlässlich seiner Promotionsfeier in Wien ethnologisch erläutert.

Schlüsselwörter: Matija Murko, Zecherei, Feierlichkeiten, Fachveranstaltungen, I. Kongress slawischer Philologen, serbisch-kroatische Volksepik, *Wörter und Sachen*

Simpoziji o Matiji Murku

Matija Murko je osebnost, ki zasluži vsestransko študijsko obravnavo v organizaciji simpozijev, kakor so bila do nedavna Obdobja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ko se je zbralo na desetine znanstvenikov – enkrat s področja jezikoslovja, drugič s področja literarne zgodovine/vede. Ob Matiji Murku bi se lahko srečali raziskovalci obeh omenjenih področij in še slovstvene folkloristike zraven. Žal, ljubljanska slavistika s slovenistikom vred ni uvidela te edinstvene možnosti – vse do slavističnega kongresa v Krakovu 1998, s katerim je začel ravno Matija Murko, »ob stoletnici smrti patriarha slavistike Josefa Dobrovskega«

(Murko 1951: 206–211), ko je v Pragi leta 1929 organiziral I. kongres slovanskih filologov. Istega leta je Slovanski inštitut Akademije znanosti Češke republike v Pragi praznoval 70-letnico obstoja; na koncu srečanja je bil s slovenske strani podan predlog za simpozij o Matiji Murku s sodelovanjem omenjene praške ustanove in tedaj dveh slovenskih univerz v Ljubljani in Mariboru. Najbolj primerno se je zdelo leto 2002, ob 50-letnici Murkove smrti. Sprva je kazalo, da bi se simpozij o Matiji Murku z vidika Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU v Ljubljani lahko navezal na praznovanje 50-letnice njegovega obstoja.

Vilko Novak in Slavko Kremenšek sta prepričana, da bi bilo za slovensko etnologijo čisto drugače poskrbljeno, če bi ob ustanovitvi ljubljanske univerze leta 1919 Murko prišel v Ljubljano. Toda to stališče se je ohladilo ob dejstvu, da je bil predlog za omenjeni simpozij zamišljen interdisciplinarno.

Od vsega začetka sem izhajala iz prepričanja, da slovenska etnologija Matiji Murku že daje ceno, ki mu gre, kar je nedavno tega dokazala tudi s simpozijem; čutila sem velik primanjkljaj o védenju o njem s strani (slovenske) literarne vede in jezikoslovja. Zato sem si zamišljeni »Murkov simpozij« že od vsega začetka predstavljala s sodelovanjem več ustanov, ki predstavljajo različne stroke, da bi lahko mnogostransko dejavnost te osebnosti osvetlili z več prameni hkrati in tako dobili o njej bolj celostno podobo. Na Oddelku za slovanske jezike in književnosti se je zanj v vlogi predsednice mednarodnega slavističnega kongresa v Ljubljani trudila Alenka Šivic-Dular, vendar se simpozija o Matiji Murku v okviru Obdobja Ljubljani ni posrečilo izpeljati. Prav tako je padel v vodo načrt o simpoziju, ki bi ga organiziralo Slavistično društvo Maribor z mednarodno udeležbo in interdisciplinarnim konceptom z okrog 30 predvidenimi referenti. Kljub temu je Matija Murko v času obletnic svojega rojstva (leta 2001) in smrti (leta 2002) doživel nekaj parcialnih pozornosti. V takih razmerah sem se odpovedala nadaljnjemu aktivnemu prizadevanju za Murkov simpozij z interdisciplinarno zasnovo, saj so okoliščine zanj dozorele šele s podporo SAZU (prim. Zapisnik 14. seje II. razreda za filološke in literarne vede SAZU, 16. januarja 2018).

Zakaj simpozij ravno leta 2019?

Zakaj je bil simpozij izpeljan ravno leta 2019? Ne gre za nobeno okroglih obletnic iz njegovega življenja,¹ temveč za nekaj dogodkov, ki so upravičili pripravo in izvedbo simpozija v njegov spomin ravno v tem času. Na končnico -8 ali -9 se je v Murkovem življenju zvrstilo nekaj pomembnih dogodkov iz njegovega vsestransko bogatega delovanja: (1) Matija Murko ni pozabil svoje

---

¹ *SBL* (1935: 169–175) poroča o njegovem delu v drobnem tisku v 12,5 kolonah.

dežele, kakor priča članek *Še nekaj o Prlekih* iz leta 1938 (*Slovenec*, 27, VII).² Od tega je minilo v letu 2018 80 let. (2) Dobrih 110 let je minilo od mednarodnega zgodovinskega kongresa, na katerem je v Berlinu leta 1908 predaval na podlagi knjižnih virov o ljudski epiki bosenskih mohamedancev. Predavanje je vzbudilo splošno pozornost in iz Anglije je prejel vprašanje, kje bi se našlo še kaj več o tej tematiki. »To zanimanje« ga je spodbudilo k nadaljnemu študiju ljudske epike, najprej muslimanske, pozneje tudi krščanske v Bosni in Hercegovini (Grafenauer 1952: 202). Sintezo vsega tega dela in ugotovitev s terena je nameraval izdati že davno prej, vendar se je je mogel lotiti in jo končati šele v visoki starosti.³ Po besedah poznavalcev delo ni samo opis potovanj iz let 1930, 1931, 1932, ampak je vanj zajeta vesoljna problematika predmeta. Po množini gradiva bo ostalo temeljni pripomoček za raziskovanje srbohrvaške ljudske epike (Grafenauer 1952: 201–204). (3) Pridružujem se mojima profesorjema, omenjenima v uvodu (Novak in Kremensšek), z Oddelka za etnologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, v prepričanju, da bi bilo za slovensko etnologijo čisto drugače poskrbljeno, če bi ob ustanovitvi slovenske univerze leta 1919 Murko prišel v Ljubljano. S tega vidika je 100-letnica Alme Mater zaznamovana z izgubljeno priložnostjo. (4) Matija Murko je od leta 1905 naprej sodeloval pri velikem projektu Narodna pesem v Avstriji (*Das Volkslied in Oesterreich*); o tem projektu in slovenski udeležbi je v njem napisal vsestransko temeljito razpravo *Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami* (prim. *Etnolog* 1929, 135–187). Od tega je torej minilo 90 let. (5) Istega leta se je zgodilo še nekaj zelo pomembnega. »Za praško slavistiko in zame je bil zgodovinski dogodek I. kongres slovanskih filologov v Pragi l. 1929, ko je bila stoletnica smrti patriarha slavistike Josefa Dobrovskega« (Murko 1951: 206–211). Znamenite obletnice se kar vrstijo: 110 let, 100 let, 90 let, 80 let.

Vsebinski prerez akademijskega simpozija

Simpozij z naslovom *Matija Murko (1861–1952) – slovanski filolog v najširšem pomenu besede* je potekal 3. in 4. junija 2019 v Akademijski dvorani SAZU. Bili smo priče Murkovemu terenskemu posnetku iz tridesetih let dvajsetega

² Če držijo bibliografski podatki. To bibliografsko enoto navaja Milko Matičetov v *Slovenskem etnografu*, vendar je na tem mestu ni mogoče zaslediti, v Izbranem delu (1962: 342–346) pa ni navedena.

³ Med drugo svetovno vojno je s svojimi pomočniki napisal svoje življenjsko delo v češkem jeziku, *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike*, ki je izšlo v hrvaškem prevodu Jelke Arneri in Ljudevita Jonkeja pri JAZU v Zagrebu tik pred pisateljevo smrtjo (dotiskano 1951); posvečeno je spominu v narodnoosvobodilni vojski padlemu Murkovemu sinu in sodelavcu inž. Stanku Murku.

stoletja. Doživeli smo prijazen pozdrav akadademika Tadeja Bajda, predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti, s povzetkom, na katere njene članke je ob praznovanju 80-letnice njenega obstoja opozorila omenjena častitljiva ustanova, in osebno konotiran pozdrav tajnika II. razreda SAZU za filološke in literarne vede Marka Snoja, ki nas je poučil o metodiki raziskovanja besed in pomenu priimka Murko, ki ga je bil deležen človek temnejše polti. Z akademikom Kajetanom Gantarjem smo se navduševali nad paradoksalnim slovesom Matije Murka v homerslovju in ob vprašanju Igorja Grdine, ali je bil Matija Murko poslednji romantik v znanosti, še pozneje ugotavljali, da veliko manj kot realist. Medtem ko nas je Gerhard Neweklovsky seznanil z bolj ali manj znamenitimi imeni Murkovih univerzitetnih profesorjev med študijem germanistike in slavistike na Dunaju, nas je Andreas Golob med drugim presenetil z novimi dragocenimi podatki o njegovih univerzitetnih predavanjih v Gradcu (1902–1917), njegovih slovenskih doktorantih (Joža Glonar, France Kotnik, Joža Lovrenčič, Ivan Pregelj) ipd. Ivo Pospíšil in Miloš Zelenka sta pripravila članek o Murkovi vlogi po osamosvojitvi slovanskih držav po prvi svetovni vojni: na prelomu 19. v 20. stoletje vpeljana vsestranskost, metodološka kompleksnost in praktično gojena slovanska vzajemnost je v času med prvo in drugo svetovno vojno postala problematična; Murkovo kulturnozgodovinsko in filološko šolo so nadvladali strukturalizem, fenomenologija, psihologizem itn.). V tistem času je Murko postal simbol institucionalne slavistike (*Slovanský ustav, Slavia*, kongresi slovanskih filologov), ki se je v času naravne diferenciacije razdelila na jezikoslovje, literarno vedo in folkloristiko. Hrvaško je zastopala Ivana Eterović, ki je opozorila na Murkov prispevek k zgodovini hrvaškega glagoljaštva in hrvaških protestantov. Vincenc Rajšp je sicer orisal prispevek Matije Murka k poznavanju civilizacijskih in jezikovnih dosežkov reformacije in protireformacije pri Slovencih in južnih Slovanih sploh, toda še bolj je bilo koristno njegovo ozaveščanje, da se je ta proces dogajal v Svetem rimskem cesarstvu nemškega naroda, ki je (do leta 1806) obstajalo čez 800 let. Na podlagi pisem Vatroslavu Jagiću, ki jih je analiziral Marko Jesenšek, se je še bolj profiliral osebni portret Matije Murka, Mihaela Koletnik pa se mu je oddolžila z narečnim besedjem iz pomenskega polja *sadovnjak* v govoru njegove rojstne vasi. Andreja Žele je povzdignila Murkovo razpravo o naslonkah kot še vedno najbolj vsestransko in poglobljeno in kot eno od izhodišč za preučevanje narečne skladnje. Ingrid Slavec Gradišnik je opredelila Murkov prispevek h konceptualni in metodični osamosvojitvi etnologije, k čemur ni pripomoglo le Murkovo temeljito poznavanje zadevne literature, temveč tudi študiozna terenska potovanja, predvsem v Bosno. Terenske posnetke je dokumentiral ne le vizualno (fotoaparati), temveč tudi zvočno (fonograf), in kot predsednik Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi v projektu Ljudska pesem v Avstriji (*Das Volkslied in Oesterreich*)

je omogočil, da so se ohranili prvi zgodovinsko pomembni zvočni posnetki v Beli krajini leta 1914 – je bil ponosen na Murka Drago Kunej. Marjetka Golež je strnila Murkove terenske podvige in objave, ki so mu prinesle svetovno slavo, ter njegove ugotovitve v njih soočila s sodobnimi folklorističnimi stališči. Seveda ni mogla mimo Milmana Parryja in Alberta Lorda, ki sta zaslužna za tezo, da sta se homerska epa razvila iz ustne tradicije. Konkretno je na podlagi ohranjene korespondence in osebnega gradiva na univerzi v Harvardu njuno razmerje do Matije Murka orisal Blaž Zabel. Murkovo izrecno naklonjenost materialni kulturi v smislu *Wörter und Sachen* (naslov časopisa, ki ga je Murko urejal) je oživila Herta Maurer-Lausegger v referatu o Murkovi zgodovini južnoslovanske hiše. Zaradi izjemne etnične in kulturne raznolikosti na stičišču krščanstva (katolicizem, pravoslavlje) in islama je vprašanje zelo kompleksno.

Simpozij se je končal s premisleka vredno temo o Murkovem stališču do slovenskega knjižnega jezika in Murkovem razmerju med slovenskim, jugoslovanskim, slovanskim danes in nekoč – med lokalnim, državnim in globalnim.

Tragika Matije Murka je, da ga danes prav zaradi tako imenovane širine, raznoterih problemov, ki se jih je loteval, nobena od današnjih specializiranih strok ne jemlje za svojega. To se je, resnici na ljubo, pokazalo tako pri prizadevanju za simpozij o njem kot tudi pri številu prijav nanj.

Epilog in memoriam Matije Murka dvajset let pozneje izpod peresa Marije Stanonik je orisal sedem postaj, preden je prišlo do ljubljanskega simpozija o njem. Na začetku se je zdelo, da ima še zgolj pieteten pomen. A bolj ko se je bližal koncu, bolj problemski je postajal. Izkazalo se je, da mladi drugače berejo tudi stare znanstvene razprave. V njih vidijo nove reči in (si) postavljajo drugačna vprašanja.

Krokanje kot parodija promocije

Konec dober, vse dobro, pravi slovenski pregovor. Zakaj bi se prizadevanje za ljubljanski simpozij o Matiji Murku končalo z jeremijado, če pa je na voljo gradivo, ki nas lahko spravi v dobro voljo.

Matija Murko je leta 1880 odšel na dunajsko univerzo, kjer je poslušal Ericha Schmidta, Richarda Heinzela in Frana Miklošiča. S temo *Über das Adams-glossar* (Das 11. Buch des Summarium Heinrici) je bil leta 1886 sub auspiciis imperatoris⁴ promoviran iz germanistike kot glavnega, slavistike kot stranskega predmeta, a se je kmalu popolnoma posvetil slavistiki.

---

⁴ »Moja promocija se je zavlekla, ker sem kot dijak, ki je opravil vse izpite na gimnaziji in na vseučilišču z odliko, imel pravico zahtevati promocijo sub auspiciis imperatoris; na nji

Slovenska etimologija razlaga, da je glagol *krokati* mlada beseda, ki se je razvila iz nemške besede *Rabe*, tj. slovensko *Krokar*, ki je bilo ime ene od dunajskih gostiln, v kateri so se zbirali slovenski študentje. Nemški stavek *zum Rabe gehen* ‘iti h Krokarju’ so poslovenili kot *krōkati* (Bezljaj 1982: 98; Snoj 2016: 353).

Murkovi *Spomini* dajejo vtis, da krokanje nekdanj ni pomenilo zgolj pijančevanje in prazno veseljačenje, ampak inteligentno sprostitev slovenskih dunajskih študentov:

Moje promocije so bili veseli moji germanistični kolegi in so jo tudi hoteli prvi proslaviti. V Srebrni dvorani dunajskega Musikvereina so priredili večer, kateremu je predsedoval profesor Jakob Minor, naslednik Ericha Schmidta. (Murko 1951: 51)

Dva dni pozneje je proslavilo akademsko društvo Slovenija s slovensko kolonijo in slovanskimi prijatelji na Dunaju moj doktorat z veliko parodijo na pravo promocijo. Med slovanskimi dijaki je bila namreč družba veselih tovarišev in le-ti so imeli iz meni neznanih razlogov za znak krokarja, zato so se nazivali krokarji. Bolj kot sem sam zaslužil, so si me prilastili za svojega ter sklenili povišati na doktorja »krokarije«. Pred slavnostnim sprevedom je nesel pedel največjo metlo, ki se je našla, kot rektorsko žezlo. Z latinsko formulo sem bil po obredu proglašen za doktorja krokarije, ko sem poprej obljubil, da bom pil le čisto vino in pivo in ne bom živel na način filistrov (»Te nunquam nisi vinum purum cerevisiamque poturum neque filistrorum modo victurum«), da bom branil predpravice in pravice vseh krokarjev ter nosil vselej v srcu naš zbor krokarjev (»nostri crocariensis collegii«). Diploma, naslikana na pergamentu – (51) prava diploma je bila na lepenki – je predstavljala v grbu različne znake veselega življenja in je bila obrobljena z dvema velikima in številnimi majhnimi krokarji; toda imela je tudi resno besedilo v slovenskih verzih, v katerih se je glasila moja prisega takole:

*»Narodu daruj vso moč,
skrbi zanj i dan i noč,
med prijatelji pij in pevaj,
ž njimi srce si ogrevaj,
se spominjaj prejšnjih dni,
pa boš živel brez skrbi.«*

Na pečatu je bil s cinobrom v mavcu vdolben krokar z napisom: Alma avis crocariensis. (Murko 1951: 52, op. 20)

---

je prejel kandidat od cesarja velik krasen prstan s cesarsko krono in inicialiami F. J. I. iz diamantovih drobcev in s štirinajstimi velikimi briljanti v zlatem okviru. To odlikovanje je bila cesarica Marija Terezija namenila pravnikom, toda l. 1882 si je izposloval klasični filolog Wodtke prvič takšno počastitev tudi na filozofski fakulteti. Jaz sem mu sledil 8. februarja 1886. s prav tako slavnostno promocijo, na kateri mi je izročil cesarsko darilo nižjeavstrijski deželni namestnik. [...] Za temo svojega predavanja sem si izbral kot Miklošičev učenec ‘Die Bedeutung der Fremdwörter’; tu sem poudaril pomen tujk v kulturni zgodovini človeštva. To znanstveno predavanje je bilo pomembno tudi za širše občinstvo, na kar me je z velikim veseljem opozoril rektor Zhishmann [=? Čižman], profesor cerkvenega prava na pravni fakulteti, Slovenec, toda še bolj v smislu starega ‘ein Krainer’. To predavanje, ki je izšlo kot moj prvi nemški spis v *Wiener Zeitung* (štev. 43/44), je kljub svoji poljudni obliki dokaz, da sem se uvrstil po letih ne po naključju med sourednike časopisa *Wörter und Sachen*.« (Murko 1951: 50)

Ob tej priložnosti je »rapsod Slovenije« Jože Božič, poznejši višji računski svetnik, recitiral svojo pesem na čast moje promocije:

*Približam se jaz zdaj rapsod Sloven' je,
Da Te proslavim vrlo v pesmi mili,
Še nisem odpovedal se pesniški žili,
Poslušaj torej moje merodajno mnenje.*

*Pri polni čaši smo se danes zbrali,
Da Murka doktorja slavimo,
Se ž njim vsi prav srčno veselimo,
Ker naša dika je, ponos Sloven' je ste ga ravno zvali.*

*Marljivi bčeli bi Te prispodobil,
Da si iskal sladkosti v cvetji dičnem,
A v pustem kraji, kraji si zatišnem.
Sadu obilnega si si pridobil.*

*Ruval si pridno, pulil korenine,
Primerjal zvok si, glas vokalov,
Pač lepši bije polnih glas bokalov,
Iskal končnice si in pritikline.*

*Latinsko, grško, nemško, Ti sintakso,
Pretuhtal si, v slovenščini napravil si izpit,
Gotovo še študiral si sanskrit,
Da kot profesor boš imel veliko prakso.*

*Veliko si se martral, mučil in pa trudil,
Prestal si marsikatero britko nočno uro,
Prebral marsikatero knjigo in knjižuro,
Pri majhni stvari s pridnostjo si se pomudil.*

*Zato pridobil lepo si plačilo,
Plačilo lepo, krasnega spomina;
Povzdignem toraj polno čašo vina,
Sprejmi od rapsoda zvesta vošilo.*

*Podal se v krasno bodeš domačijo,
Neumorno tam deluj in neprestano,
S ponosom gledaš boš na delo dokončano,
Ponosni bodemo i mi na našega M a t i j o . (Murko 1951: 62–63)*

Vse kaže, da je bila tisti čas krokarija splošno v navadi med dijaki ali študenti, saj obstaja ohranjeno gradivo o njej iz Ljubljane samo eno leto za opisano Murkovo na Dunaju. Da so se nekdanji dijaki oz. študentje znali zabavati, priča dvanajst strani obsežen *Krokar*, unikatni tridnevnik iz Ljubljane (9., 10., 11. sept. 1887). Žal se iz ohranjenega gradiva ne ve, na koga se nanaša. Za lepo oblikovano naslovnico se vrstijo šaljiva besedila in pesmi, ki so parodije slovenskih pesnikov (Prešeren, Gregorčič, Aškerc). Glede na anonimno pesem

na naslovnici⁵ je bil *Krokar* namenjen neki slavnosti ob doseženem cilju enega od tovarišev v njihovi družbi. »Stric in jerof« v »pismu« imitira zaskrbljenega varuha in seznanja varovanca z vaškimi čenčami ter konča z navodili: »boj se frajmavrarske tovarišije, hodi v cerkev, ogibaj se ženske, pa pridno se uči. Najboljše pa je, če prideš nazaj v lemenat.« (Krokar 1887: 3) V odgovoru študent Jurij K.[rivec] zavrača stričevo natolcevanje in ga prosi za denar, ker ga že tri dni nima. Natančno mu našteva, za kaj vse ga bo porabil, iz česar se dá razbrati tedanje študentsko in siceršnje življenje:

In ker imam sedaj prvi izpit, treba je takse plačati 7 gl in štempel za prošnjo stane 2 gl in čevlje sem strgal, jih moram popraviti dati in bukve moram kupiti in luč in petroleum in steklenico zanj si moram omisliti, da se bom zvečer učil in še nekaj drugih manjših reči. [...] Večerjam 2 konjski klobasici in hlebček kruha, stane 12 kr, opoludne hodim z večimi gospodi skupaj v veliko gostilno; tukaj ji pravijo 'Volk Küche'. Pa samo jemo, nič ne pijemo. (Krokar 1887: 9)

Balada, osemkitična pesem o »juristu«, ki se je po šestletnem študiju vrnil domov »s prazno glavo«: »Četrť vina pije / Z radinsko vodó« (Krokar 1887: 5), naj bi bila nekakšen odgovor na študentovo jadikovanje. Avtor pesmi ni znan, kakor tudi ne tisti, ki vabi na tridnevni »Praktičen tečaj v Krokariji«. Podobno kozerske (kozerija!) so »Vremenska prognoza«:

Od Krokarjevega metodologičnega instituta dobili smo jako zanimivo vremensko prognozo za prihodnje dni: V petek 9. bo cel dan jasno vreme, katero bo trajalo do jutra prihodnjega dne, potem pa se bode pooblačilo in skoro gotovo je, da bode mej slavnostno sejo grmelo in greskalo; vendar upamo, da ne bo toče. Potem pa se ne bo zopet razjasni in nastal bo najlepši dan, kateri bo trpel neprenehoma do prihodnjega jutra, kajti kedar zaide solnce, iluminirane bodo že vse glave, in kdor bo imel dobre oči, videl bode celo vsako reč po dvakrat. Proti jutru v nedeljo pa se bodo zopet vlegli črni oblaki po vseh glavah, tako da bodo kmalu jeli boleti lasje in v Ljubljani ne bo več prestajati mogoče. Še le na Bledu se bode zopet nekoliko razjasnilo, a bojimo se, da ne za dolgo. (Krokar 1887: 12)

»Ženitbena ponudba« in »Listnica uredništva«:

G. Bobkov v Babjem gradu: Vaša pesem ne ugaja našemu listu, li ne veste, da mora vsak »Krokarjev pesnik ravnati se po obče priznanej devizi: jej, pij in ljubi, ali se pa zgubi; sicer pa tudi formalno ni dovršen Vaš prvi poskus slabega pesnikovanja« (Krokar 1887: 12).

⁵ *Krokarju // V škrlat opravljen in zlató / Danes podaj se v svet / Preljubi, Krokar, kot da bi / Iz škatljice bil vzet. // Pomisli mi, da bo sedaj / Vršila slavnost se, / Ki svet iblanski nekdar / Ni videl take še. // Iz vseh vetrov se krokarčki / V tem mestu skup zberó, / Da vse kar tam pokonci gre / Postav'jo na glavó. // Pod krila svoja vzemi vse, / Ki tam jih boš dobil, / Glej, da goltanec prazen boš / Mi vestno vsak zalil. // Če zraven bo filister kak / Iztresi ga iz hlač, / Zmikasti ga, da bo pobral / Se strani »urnih krač« // Svet Tvojo slavo vidi naj, / In koliko veljaš, / Kedar sinove Muz seboj / V Elizijum peljaš. –*

Krok s pojasnilom »*Spevali razni pesniki naši*« je sestavljen iz dveh ali treh vrstic iz pesmi Blaža Potočnika, Franceta Prešerna, Simona Jenka, Simona Gregorčiča, Miroslava Vilharja, Frana Levstika, Radoslava Razlaga, Frana Cegnarja, Antona Funtka, Gorazda [= Anton Aškerc].⁶ S tako »medbesedilno« kompozicijo nastane nova pesem, za katero bi bilo treba poznati osebo in okoliščine, da bi jo znali prav interpretirati. Podobno so *Iveri*, iz šestih pesnikov (Funtek, Gregorčič, Prešeren, Potočnik, J. E. Krek) zbrane vrstice, ki skupaj sestavljajo pesem o »krokarju«, ki se je po prečuti noči v zgodnjem jutru primajal domov (Krokar 1887: 9).

Stripu o studiosu Krivcu,⁷ ki iz gostilne gredoč luno zamenja za Bismarka in za to nujno trpi neugodne posledice (Krokar 1887: 4), je zaradi slikarske opreme podobna pesem *Jugoslovani*, na videz šaljiva, a v resnici satirična – po sto in več letih bridko aktualna. Po začetku slovanske himne (*Hej Slovani, naša reč slovanska živo klijе*) se nadaljuje v skladu s krokarijo: »*Kjer se kroka, pivo, sladko vince pije, / Slovenec, Srb se brati / z Bolgari in Hrvati.*« Vsi navdušeno napivajo slovanski vzajemnosti: »*In govor za govorom se vrši.*« Drugi del pesmi se začne s prvo vrstico iz pesmi *Vojaška* (Vesel Koseski 1870: 45–46) Jovana Vesela-Koseskega: »*Kaj bliska se v jasnim, kaj votlo doni?*« kot uvod v pretepaško sceno: »*Vsak tepe in vsak je tepěn, / Le udari ga, ne bodi len.* –« Zadnje štiri vrstice že napovedujejo »*zakona oko*«, ki v tretjem delu vse »*junake*« vodi v zapor, ne da bi ga pesem omenjala:

*Za vsemi vrata se zapro,
Slovani spavajo sladko. –
Napočil pak kmalu bode dan,
In prost boš spet Jugoslovan!*

Po vroči politični sceni je zaradi ponesrečenega Jurijevega vasovanja pri Štefanovi ženi še bolj vroča tista zasebno, saj ju njen mož iznenadi sredi noči. Dodane risbe učinkovito ponazorijo naslov pesmi *Oj zelnik, ti poteptani!* Njen avtor je najbrž isti kot pri prejšnji pesmi, le da je tokrat vzел za izhodišče kanonizirano pesem *Mejnik* (Aškerc). Podobno zasnovana je pesem *Ne boš!* o dekletu, ki se brani iti s fantom na ples, da bi se izognila neumestnim govoricam. V resnici je ta čas povabila k sebi njegovega prijatelja. Navihana 5-kitična pesem *Spraznjena mošnja* ima za podlago Gregorčičevo pesem *Njega ni*. Tretja kitica se glasi:

⁶ Nekateri od njih pridejo na vrsto po večkrat.

⁷ Torej je bil slavljeneц Jurij Krivec?

»Imel je on mošnjo,
Oj mošnjo polno,
Ko davi vstal je,
Je našel prazno.
[...]
V gostilni vesel pak
Oštir tam sedi,
On mošnjo je spraznil,
Zdaj smeje se ti.

Pod obema pesmima je sporočilo,

da se bodo shoda, ki ga napravijo dunajski in graški velikošolci, udeležili tudi skoro vsi člani kranjske mestne univerze in da vsled tega 3 dni ne bode predavanj niti v kavarni »pri lovcu« niti na glavnem trgu gorenjske metropole (Krokar 1887: 8).

»Najboljše sredstvo« za ozdravitev neuslišane ljubezni je krokanje, teatralično zatrjuje »pesmar«, ki je zaničljivo ime za pesnika. Ta dobi pismo, v katerem ga deklica odklanja. Hoče se ustreliti, toda na cesti ga srečajo znanci in povabijo s seboj (Krokar 1887: 10). Prvi dve pesmici na naslednji strani sta v znamenju pomanjkanja ljubčka in denarja, tretja po Prešernu (*Kam?*) spet tematizira pijačo:

*Ko v strašni jezi krog divjam,
Filistri vprašajo me, kam?*

*Vprašajte raje krokarje
In druge nočne ptičice,*

*Kadar mogočni gospodar,
Drvi jih semtertje denar.*

*Ti nikedar ne znajo, kam,
Kam žeja nese me, ne znam.*

*Samo [to] znam, samo to vem,
Da z gadom v žepu pit' ne smem.*

*In da ni mesta, ni vasi,
Kjer se brez »kebrov« pit' dobi (Krokar 1887: 11).*

Dandanes je krokanje izgubilo institucionalni pomen slovesa od študentskega življenjskega stila in tovarišev v njem. Nekaj takega, kar pomenita za srednješolce maturantski ples in izlet. Pred desetletji se je krokarija še pogosto slišala in seveda tudi izvajala, danes pa jo zamenjuje pogostejše žuriranje.

»Velegrajska kuga« – Slovanska vzajemnost

1000-letnico smrti sv. Metoda so leta 1885 Slovenci želeli počastiti njegov spomin s potovanjem na Velehrad in v Prago. Pripravljalni odbor je načrtoval znameniti obisk tako, da slovenski vlak peljal naprej na Velehrad in od tam čez Olomuc v Prago, potem pa skozi Brno in Dunaj nazaj:

Kakor strela z jasnega razkadila nam je ministrska naredba naše načrte. [...], ker »je neki modri nemški fizikus iznašel okolo Velegrada neko kužno bolezen. Naša skrbna vlada, ki o vseh urah po noči in podnevi skrbi za nas Slovence, bala se je za nas, da se ne bi okužili na Velehradu in nam je zato zaprla pot na Velegrad.« (Odbor 1885: 160)

A če ni mogoče na Velehrad, nihče ne more braniti v Prago! Tja se je z vlakom odpeljalo blizu 200 Slovencev.

Čehi so jih prijateljsko in navdušeno sprejeli, osebno in kot predstavniki najrazličnejših društev. Tam so pripravili banket na čast slovenskemu pisatelju Matiji Majarju – zamisel zanj je dal Ivan Hribar, vodja potovanja v Prago – in obiskali Narodno gledališče v Pragi.

Nekateri od potnikov so se le namenili na Velehrad. Tja so dospeli ponoči:

Prišedši skozi malo lesovje zablešči se nam v poltemi – Velegrad. Voditelj potrka na dveri velikanskega poslopja. Tedaj nam je pretresel strah kosti, kaj če šine iz nemih, tajnostnih teh prostorov tista bleda, mrtvaška kuga, pred katero so nas s povzdignjenim glasom svarili s. kr. beriči pred našimi slovenskimi cerkvami [...]. (NN, 1885: 313).

Med njimi je bil pesnik Simon Gregorčič, ki je v kapeli sv. Metoda daroval sveto mašo. S pesmijo *Velegrajska kuga* (Gregorčič 1885: 244),⁸ ki jo je sestavil in z njo nastopil v *Měštanski Besedi* dne 20. avgusta 1985 na zadnji, poslovlilni uradni slavnostni prireditvi v Pragi.

Tedaj so se dogovorili, da jim naslednje leto Čehi vrnejo obisk (NN₁ 1887: 254). Uresničili so ga lahko šele leta 1887. Nad 500 Čehov je na poti z železniške postaje preplavilo ljubljanske ulice. Skoraj vsi od njih so se zbrali v čitalniški restavraciji. »Tu jih je z iskreno napitnico pozdravil g. dr. Matija Murko, na kar so zaorile razne češke in slovenske pesmi: *Hej Slovani, Kde domov můj, Naprej* (NN₁ 1887: 254)

Podatek je pomemben, ker je edini znan dokaz za javni Murkov nastop v Ljubljani. Morda ravno po zaslugi znamenitega prstana, ki ga je bil prejel leto poprej na slavnostni promociji na Dunaju. Mladi, šestindvajsetletni znanstvenik

---

⁸ V pesmi je razkril, da zloglasna »velegrajska« kuga« ni nič drugega kot slovanska vzajemnost, ki je vznemirila tedanji Dunaj.

se tedaj gotovo ni zavedal, da ta njegov pozdrav Čehom pomeni predujem njegove dolgoletne uspešne akademske kariere v praški slavistiki.

Med Murkovimi sodelavci v Pragi je bil tudi italijanski slavist *Artur Cronia* (1896–1967), ki se je najbrž prav od njega navzel širokega pojmovanja slovanske filologije (Zelenka 2017: 206–219), kar je s pridom osvojil njegov slovenski študent v Padovi Milko Matičetov.

Literatura

France BEZLAJ, 1982: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Knj. II: K–O. Ljubljana: Založba ZRC, Mladinska knjiga.

Ivan GRAFENAUER, 1952: Matiji Murku (1861–1952) v spomin. *Slovenski etnograf* 5, 197–207.

Simon GREGORČIČ, 1885: Velegrajska kuga. *Slovan* 2/17 (1. 9. 1885), 244–245.

KROKAR, 1887 = *Krokar*. Dijaški in študentski list. Rokopis. NUK, Ms 1289 – dijaški listi.

Matija MURKO, 1929: Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami. *Etnolog: glasilo Etnografskega muzeja v Ljubljani* III, 135–187.

– –, 1951: *Spomini*. Ljubljana: Slovenska matica.

– –, 1951a: *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike: putovanja u godinama 1930–1932*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

– –, 1962: *Izbrano delo*. Ur. Anton Slodnjak. Ljubljana: Slovenska matica.

NN, 1885: Na Velehradu. *Slovan* 2/20 (15. 10. 1885), 312–314.

NN₁, 1887: Češki gostje na Slovenskem. *Slovan* 4/16 (20. 8. 1887), 254–256.

ODBOR, 1885 = Potovanje Slovencev na Velehrad in v Prago. *Kmetijske in rokodelske novice* 43/20 (20. 5. 1885), 159–160.

SBL, 1935 = *Slovenski biografski leksikon*. Geslo: Matija Murko. Ur. Franc Ksaver Lukman, 6. zv. Ljubljana: Zadržna gospodarska banka. 169–175.

Marko SNOJ, 2016: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.

Jovan VESEL KOSESKI, 1870: *Razne dela pesniške in igrokazne Jovana Vesela-Koseskiga*. Ljubljana: Matica Slovenska.

Miloš ZELENKA, 2017: Arturo Cronia comparativista e boemista nel periodo tra la due guerre. *Arturo Cronia, L'eredità di un maestro a cinquant'anni dalla scomparsa, Atti del Convegno di Studi*. Ur. Rosanna Benacchio, Monica Fin. Padova: Esedra editrice s.a.s. 205–220.

ZWANZIG JAHRE SPÄTER: EPILOG IN MEMORIAM MATIJA MURKO

Verdienste Matija Murkos für die Etablierung einer realistischen ethnologischen Forschungsdisziplin im slowenischen Raum wurden von slowenischen Ethnologen längst erkannt und gepriesen. Was noch aussteht, ist die Anerkennung seiner Wirkung als Literaturhistoriker und Sprachwissenschaftler. Das Symposium in Ljubljana am 3. und 4. Juni 2019, organisiert von der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste wurde folglich als eine interdisziplinäre Versammlung geplant, um ein ganzheitliches Bild zum Opus des Akademiemitglieds Marija Murko zu gewinnen. Im Beitrag wird die Entstehungsgeschichte dieser Versammlung näher beleuchtet. Die Tragik Murkos besteht darin, dass seine breiten und umfangreichen Forschungsinteressen auf die Anerkennung innerhalb moderner eng spezialisierter Forschungsdisziplinen offensichtlich hemmend wirken.